

**VIRTUAL MAKONDA RAQAMLI IDENTIFIKATSIYA
TIZIMLARINI HUQUQIY TARTIBGA SOLISHNING AHAMIYATI**

Norqulov Akbar Uroqovich

Toshkent davlat yuridik univerisiteti

bo'lim boshlig'i, PhD

akbarnorqulov92@gmail.com

Annotatsiya: mazkur ilmiy maqolada raqamli identifikatsiya tizimlari, ularning mohiyati va virtual makondagi o'rni atroflicha yoritib berilgan. Raqamli identifikatsiya tizimlarining paydo bo'lishi, rivojlanish tarixi va bugungi kundagi ahamiyati ilmiy jihatdan tahlil qilingan. Virtual makon deb atalmish virtual olamda raqamli identifikatsiya tizimlarining funktsional va huquqiy xususiyatlari, ularning tushunchasi, mazmun mohiyati va amaliy ahamiyati tizimli ravishda o'rganilgan.

Maqolada raqamli identifikatsiya tizimlarining turlari, ishlash prinsplari va xavfsizlik mexanizmlari chuqur tahlil etilgan. Shuningdek, raqamli identifikatsiya vositalarining virtual makon bilan bog'liq o'ziga xos jihatlari, bu borada ilg'or ilmiy yondashuvlar, tadqiqotchilarning fikr va mulohazalari tizimli o'rganib chiqilgan. Raqamli identifikatsiya tizimlarini himoya qilish mexanizmlari, ularni tartibga solishdagi milliy va xalqaro huquqiy normalar hamda ularning amaliy ahamiyati batafsil ko'rib chiqilgan.

Kalit so'zlar: virtual makon, internet, raqamli huquq, raqamli identifikatsiya.

**ЗНАЧЕНИЕ ЛЕГАЛИЗАЦИИ СИСТЕМ ЦИФРОВОЙ
ИДЕНТИФИКАЦИИ В ВИРТУАЛЬНОМ ПРОСТРАНСТВЕ**

Норкулов Акбар Уракович

Ташкентский государственный юридический университет

Заведующий отдела, Phd

akbarnorqulov92@gmail.com

Аннотация: в данной научной статье дается комплексный обзор систем цифровой идентификации, их сущности и роли в виртуальном пространстве. Научно проанализированы возникновение, история развития и современное значение систем цифровой идентификации. Системно исследованы функциональные и правовые характеристики систем цифровой идентификации, их понятие, сущность и практическое значение в виртуальном мире, именуемом виртуальным пространством.

В статье дается подробный анализ типов, принципов работы и механизмов безопасности систем цифровой идентификации. Также были систематически изучены специфические аспекты средств цифровой идентификации, связанные с виртуальным пространством, передовые научные подходы в этом отношении, а также мнения и заключения исследователей. Подробно рассмотрены механизмы защиты систем цифровой идентификации, регулирующие их национальные и международные правовые нормы, а также их практическое значение.

Ключевые слова: виртуальное пространство, интернет, цифровые права, цифровая идентификация.

THE IMPORTANCE OF LEGAL REGULATION OF DIGITAL IDENTIFICATION SYSTEMS IN VIRTUAL SPACE

Norqulov Akbar Uroqovich

Head of Department, Tashkent State University of Law, PhD

akbarnorqulov92@gmail.com

Abstract: this scientific article comprehensively covers digital identification systems, their essence and role in virtual space. The emergence, history of development and current significance of digital identification systems are scientifically analyzed. The functional and legal characteristics of digital

identification systems in the virtual world, called virtual space, are systematically studied, as well as their concept, content, essence and practical significance.

The article provides an in-depth analysis of the types, operating principles and security mechanisms of digital identification systems. Also, the specific aspects of digital identification tools related to virtual space, advanced scientific approaches in this regard, and the opinions and opinions of researchers are systematically studied. The mechanisms for protecting digital identification systems, national and international legal norms regulating them, and their practical significance are examined in detail.

Keywords: virtual space, Internet, digital law, digital identification.

Kirish

Raqamli identifikatsiya tizimlari bugungi kunda virtual makonning eng muhim elementlaridan biriga aylangan. Bunday tizimlarsiz virtual makonda xavfsiz, samarali va ishonchli munosabatlarni tashkil etish amalda imkonsiz. Zamonaviy sharoitlarda raqamli identifikatsiya vositalari xavfsizlikni ta'minlash, shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish, raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish va transchegaraviy munosabatlarni soddalashtirish kabi muhim vazifalarni bajaradi.

Xavfsizlik nuqtai nazaridan, raqamli identifikatsiya tizimlari virtual makonda shaxslar, tashkilotlar va obyektlarni aniqlash orqali firibgarlik, ruxsatsiz kirishlar va boshqa turdagi kiberjinoyatlarning oldini olish imkonini beradi. To'g'ri ishlab chiqilgan identifikatsiya tizimlari shaxsiy ma'lumotlarning daxlsizligini ta'minlash va qonuniy foydalanuvchilarga xizmatlardan foydalanish imkonini berish o'rtasida nozik muvozanatni saqlaydi.¹

¹ Наумов, Виктор Борисович. "Problems of development of legislation on identification of the subjects of information space in digital economy." Труды Института государства и права Российской академии наук 13, no. 4 (2018): 125-150.

Raqamli iqtisodiyot kontekstida ishonchli identifikatsiya tizimlari elektron tijorat, elektron hukumat xizmatlari va raqamli moliyaviy operatsiyalarning muvaffaqiyatli rivojlanishi uchun poydevor bo'lib xizmat qiladi. Shuningdek, xalqaro miqyosda tan olingan identifikatsiya standartlari mamlakatlararo munosabatlarni soddalashtiradi va global raqamli integratsiyani rag'batlantiradi.

Zamonaviy Virtual makonda turli xil identifikatsiya tizimlari qo'llanilmoqda. Biometrik identifikatsiya usullari shaxslarning noyob biologik xususiyatlariga asoslangan bo'lib, ular orasida barmoq izlari, yuz skanerlash, ko'z qorachig'ini skanerlash kabi usullar eng keng tarqalgan. Bu tizimlar yuqori darajadagi xavfsizlik va qulaylikni ta'minlaydi.

Elektron imzolar va raqamli sertifikatlar hujjatlarni tasdiqlash va manbalarni autentifikatsiya qilish uchun keng qo'llaniladi. Ular raqamli muhitda shaxsni tasdiqlash va hujjatlarning yaxlitligini ta'minlashning ishonchli usuli hisoblanadi.

Blokcheyn texnologiyasiga asoslangan identifikatsiya tizimlari nisbatan yangi bo'lib, ular markazlashmagan yondashuv va o'zgartirib bo'lmaydigan qaydlar orqali shaxslarni aniqlashni ta'minlaydi. Bu esa shaffoflik va ishonchlilikning yangi darajasini yaratadi.

Mobil identifikatsiya tizimlari smartfonlar va boshqa ko'chma qurilmalar orqali amalga oshiriladigan autentifikatsiya usullarini o'z ichiga oladi. Ular foydalanuvchilarga qulaylik va mobillik tufayli tobora ommalashib bormoqda.

Ijtimoiy tarmoqlardagi autentifikatsiya mexanizmlari foydalanuvchilarga mavjud akkauntlari orqali turli xizmatlarga kirishga imkon beradi, bu esa foydalanuvchi tajribasini soddalashtiradi.

Barcha identifikatsiya tizimlari orasida shaxsiylashtirilgan, maxsus ishlab chiqilgan tizimlar alohida e'tiborga loyiq, chunki ular mualliflarning noyob intellektual mehnati natijasi bo'lib, huquqiy himoyaga muhtojdir.

Virtual makondagi raqamli identifikatsiya tizimlarini huquqiy jihatdan tartibga solish bir qator sabablarga ko'ra juda muhim. Eng avvalo, maxsus ishlab chiqilgan identifikatsiya tizimlari ijodiy faoliyat natijasi sifatida mualliflik huquqi bilan himoyalaniishi kerak. Bunday tizimlarni yaratish katta miqdordagi intellektual mehnat, innovatsiya va resurslarni talab qiladi, shuning uchun ulardan foydalanish muallifning roziligi asosida amalga oshirilishi zarur.

Bundan tashqari, identifikatsiya tizimlari shaxsiy ma'lumotlarni yig'ish va qayta ishlash bilan bog'liq bo'lib, bu jarayonlar shaxsiy hayotning daxlsizligi va ma'lumotlar xavfsizligi talablariga mos kelishi kerak. Shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish bo'yicha qattiq me'yorlar va standartlar raqamli identifikatsiya tizimlarida shaxsiy ma'lumotlarning suiiste'mol qilinishini oldini olishga yordam beradi.

Kiberjinoyatlarga qarshi samarali kurashish uchun noqonuniy identifikatsiya tizimlaridan foydalanish yoki ularga ruxsatsiz kirishga qarshi huquqiy choralar va javobgarlik mexanizmlari belgilanishi lozim. Bu jinoyatlarning oldini olish va ularni sodir etganda jinoyatchilarni javobgarlikka tortish imkonini beradi.

Shuningdek, global miqyosda Virtual makon transchegaraviy xususiyatga ega ekanligini inobatga olib, raqamli identifikatsiya tizimlarini xalqaro standartlarga muvofiqlashtirish muhim ahamiyat kasb etadi. Bu turli mamlakatlar

oʻrtasida axborot almashinuvi va xizmatlardan foydalanishni soddalashtirish imkonini beradi.²

Oʻzbekistonda raqamli identifikatsiya tizimlariga oid huquqiy munosabatlar bir qator qonunchilik hujjatlari bilan tartibga solinadi. “Mualliflik huquqi va turdosh huquqlar toʻgʻrisida”gi qonun kompyuter dasturlari va maʼlumotlar bazalarini mualliflik huquqi obyekti sifatida tan oladi, bu esa raqamli identifikatsiya tizimlariga ham taalluqlidir.

Fuqarolik kodeksida Virtual makondagi intellektual mulk obyektlari, jumladan elektron hisoblash mashinalari uchun dasturlar, maʼlumotlar bazasi va veb-saytlar koʻrsatib oʻtilgan. Bu esa raqamli identifikatsiya tizimlarini intellektual mulk obyekti sifatida kvalifikatsiya qilish uchun huquqiy asos boʻladi.

Xalqaro miqyosda raqamli identifikatsiya tizimlariga oid masalalar bir qator xalqaro bitimlar orqali tartibga solinadi. Jumladan, “Intellektual mulk huquqlarini savdoga oid jihatlari toʻgʻrisida”gi Bitim inson tafakkuri orqali yaratilgan dasturiy taʼminotlarni mualliflik huquqi orqali himoya qilishni nazarda tutadi.

Virtual makonda raqamli identifikatsiya tizimlarini huquqiy tartibga solish mexanizmlarini takomillashtirish boʻyicha bir qator muhim yoʻnalishlarni tavsiya etish mumkin. Avvalo, milliy qonunchilikda raqamli identifikatsiya tizimlarining huquqiy maqomini aniq belgilash kerak. Bu identifikatsiya tizimlarining turlari, ularni yaratish va foydalanish shartlari, mualliflik huquqlari bilan himoyalash mexanizmlarini aniq koʻrsatadigan maxsus qonunchilik hujjatlarini ishlab chiqish orqali amalga oshirilishi mumkin.

² Lin, Jinghui, and Marc Erich Latoschik. "Digital body, identity and privacy in social virtual reality: A systematic review." *Frontiers in Virtual Reality* 3 (2022): 974652.

Shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish bilan bog'liq normalarni kuchaytirish tavsiya etiladi. Raqamli identifikatsiya tizimlarida foydalaniladigan shaxsiy ma'lumotlarning maxfiyligi va xavfsizligini ta'minlash bo'yicha qattiq talablar va standartlarni joriy etish zarur. Bu shaxsiy hayotning daxlsizligi va ma'lumotlar xavfsizligini ta'minlashga yordam beradi.³

Raqamli identifikatsiya tizimlarini ishlab chiquvchilar uchun litsenziyalash tizimini joriy etish ma'lum bir sifat va xavfsizlik standartlariga muvofiqlikni kafolatlaydi. Bu foydalanuvchilarga ishonchli va xavfsiz identifikatsiya tizimlaridan foydalanish imkonini beradi.

Xalqaro standartlarni milliy qonunchilikka implementatsiya qilish orqali identifikatsiya tizimlarining global miqyosda muvofiqligini ta'minlash mumkin. Bu transchegaraviy hamkorlikni rag'batlantiradi va turli mamlakatlar o'rtasida axborot almashinuvini soddalashtiradi.

Xulosa

Axborot texnologiyalari rivojlanib borishi bilan Virtual makondagi raqamli identifikatsiya tizimlari tobora muhim ahamiyat kasb etmoqda. Ular xavfsizlik, shaxsiy ma'lumotlar daxlsizligi, raqamli iqtisodiyot rivojlanishi va transchegaraviy munosabatlarni yengillashtirishda muhim o'rin tutadi.

Raqamli identifikatsiya tizimlarining intellektual mulk obyekti sifatida tan olinishi va huquqiy himoyalaniishi ulardan qonuniy asosda foydalanishni ta'minlaydi. Maxsus ishlab chiqilgan shaxsiylashtirilgan identifikatsiya tizimlaridan foydalanishda muallifning roziligini olish zarurati alohida ahamiyat kasb etadi.

³ Abdipourfard, Ebrahim, Behrouz Minaei-Bidgoli, and Vesali Naseh Morteza. "Identification in Cyberspace as a Main Challenge of e-Government (A Legal Approach to e-Identity Management System)." International Journal of Social Sciences (IJSS) Vol 7 (2017).

Milliy qonunchilikni takomillashtirish va xalqaro standartlarni implementatsiya qilish orqali raqamli identifikatsiya tizimlaridan foydalanishning huquqiy asoslarini mustahkamlash mumkin. Bu esa Virtual makonda xavfsiz, ishonchli va qonuniy munosabatlarni ta'minlashga, raqamli iqtisodiyot va zamonaviy jamiyatning yanada rivojlanishiga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Наумов, Виктор Борисович. "Problems of development of legislation on identification of the subjects of information space in digital economy." Труды Института государства и права Российской академии наук 13, no. 4 (2018): 125-150.
2. Lin, Jinghuai, and Marc Erich Latoschik. "Digital body, identity and privacy in social virtual reality: A systematic review." Frontiers in Virtual Reality 3 (2022): 974652.
3. Abdipourfard, Ebrahim, Behrouz Minaei-Bidgoli, and Vesali Naseh Morteza. "Identification in Cyberspace as a Main Challenge of e-Government (A Legal Approach to e-Identity Management System)." International Journal of Social Sciences (IJSS) Vol 7 (2017).